

Regionalt kulturmiljö program

Del 1 - Sammanfattning

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Titel: Regionalt kulturmiljöprogram. Del 1 - Sammanfattning
Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanlands län
Utgivningsår: 2013
Författare: Åke Johansson
Diarienummer: 430-5557-2011
Foto: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

REGIONALT KULTURMILJÖPROGRAM

Del 1 – en kort sammanfattning

”En hållbar utveckling och ett gott liv i ett öppet Sörmland”

Så lyder Länsstyrelsens vision. Vad betyder visionen i relation till den kulturmiljö vi har och hur kan länsstyrelsens kulturmiljöarbete nå framgång med att realisera den?

Länsstyrelserna är en regional myndighet som ansvarar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet. Vi verkar för att kulturarvet tas tillvara, utvecklas och brukas inom samhällsplaneringen och ser till att lagar och andra regelverk till skydd för kulturmiljön följs.

Länsstyrelsens uppdrag är att arbeta för en hållbar utveckling där miljö, tillväxt och goda levnadsvillkor går hand i hand. Länsstyrelsen ansvarar för att beslut från riksdagen och regeringen genomförs i länet och vi samordnar den statliga verksamheten. När det gäller länets utveckling ska vi tillvarata och arbeta för både enskilda människors och samhällets intressen.

Därför behövs kulturmiljön

Kulturen och kulturmiljöerna har stor betydelse för besöksnäringen, landsbygdsutvecklingen och den lokala och regionala utvecklingen. Väl omhändertagna kulturmiljöer berikar människors liv, bidrar till att skapa goda livsmiljöer och kan ge förutsättningar för utveckling av nya idéer och verksamheter i alla delar av landet. Kulturarvet är en

självklar del i arbetet för ökad hållbarhet, mångfald och delaktighet.

Grunden för Länsstyrelsens arbete är kulturens och kulturarvets värde. Vi är dock medvetna om att det är ett värde som inte utan vidare kan översättas till en enkel siffra ur ett ekonomiskt perspektiv. Värdena berör snarare vår tillvaro i det dagliga livet, våra förutsättningar för ett gott liv och vår möjlighet att finnas i ett sammanhang. Ett gott liv är att existera i en miljö som bär på minnen och berättelser, att vi omges av miljöer som förmedlar tidsdjup och som ger oss perspektiv på tillvaron - att vi har en kunskap om och förståelse för omgivningen.

Allmänhetens stora engagemang, vår lagstiftning och den europeiska landskapskonventionen visar på att det finns en stark samhällsopinion för att bevara och förstärka de kulturhistoriska värdena.

Begreppen kultur och kulturmiljö

Begreppet kulturmiljö är inte entydigt eller möjligt att avgränsa på ett enkelt sätt. Kulturmiljö kan växla i betydelse beroende på vem som använder det och i vilket syfte och sammanhang som det används. Begreppet hänger också samman med samhällssyn och ideologiska utgångspunkter, betydelsen av ordet skiftar också över tid.

Begreppet kulturarv används också på olika sätt. Ett sätt att beskriva kulturarvet är att säga att det handlar om traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation.

Kulturmiljön innefattar såväl materiella som immateriella värden och präglas av historien liksom av mångfalden i dagens samhälle. De immateriella värdena är

kulturmiljöns mjukvara och fastän de inte är fysiska är de ständigt närvarande.

Kulturmiljöer är en tillgång

Kulturarv vilar på att det är förankrat hos många människor. Ju fler som uppfattar kulturarvet som en tillgång, desto bättre fungerar arbetet med att tillvarata detta som en gemensam resurs.

Synen på och tolkningen av kulturarvet förändras hela tiden. Var tid har sin uppfattning om det kulturella arvets betydelse och om vilka delar av detta som är särskilt värdefulla.

I varje samhälle och i varje tid hävdar olika individer eller grupperingar sin egen tolkning av kulturarvet och försöker därmed göra gällande att just de har rätt. I konfliktsituationer används kulturarvet som ett vapen som laddas med mycket höga symbolvärden. Därför är det viktigt att företräda en demokratisk och öppen syn, inta en källkritisk hållning och värna om att varje tolkning ska vila på *vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet*.

Att ta ställning till kulturarvets status, bedöma risker och hot och att föreslå inriktningen på kulturarvsarbetet öppnar naturligen för åsikts- och meningsskiljaktigheter. Ur ett medborgarperspektiv är det väsentligt och eftersträvansvärt att det förs ett öppet samtal om dessa tolkningar och vad de representerar. Det är därför av stor vikt att särskilt uppmärksamma sammanhang med innehållsrika kulturmiljöer. Sammanhangen kan göra det tydligt att lämningarna och miljöerna har flera betydelser beroende på vilka företeelser man fokuserar på och vilka frågor man ställer. Att öka kunskapen om kulturarvet och att förmedla att det innehåller en stor variation är ett av kulturmiljövårdens främsta medel för att hantera och kommentera överenskommelser och motsättningar.

För att kulturmiljöer ska kunna bevaras och tas tillvara i samhällsutvecklingen är det viktigt med ökad samverkan och dialog mellan berörda aktörer, såsom myndigheter och institutioner inom olika samhälls-områden samt medborgare och enskilda organisationer. Viktiga nyckelord i denna process är delaktighet och samverkan.

Utvecklingen är inte långsiktigt hållbar om inte lokala, regionala och nationella myndigheter och organisationer samarbetar och bidrar med kompetens samt resurser.

Ett särskilt ansvar vilar på kommunerna som har viktiga uppgifter inom kulturmiljöområdet. De ansvarar för att kulturmiljön värnas i den kommunala fysiska planeringen, till exempel vid om- eller nybyggnad eller vid detaljplanering av tätorter eller andra miljöer.

Även Länsstyrelsen har en roll i detta sammanhang som omfattar bl.a. rådgivning, ta fram underlagsmaterial och att granska kommunal planering.

Länets kulturmiljöprofil

Södermanland har varit en livsmiljö för människor i 10 000 år. Miljö och omgivning har antagit många olika skepnader, till stor del beroende av den sedan forntiden allt lägre kustlinjen och havsnivån, från att ha varit ett fångstland i utskärgård till att vara ett nutida hög-teknologiskt informations-samhälle. Erfarenhetsbasen för att tolka och förstå dessa tio millennier av mänsklig verksamhet ligger till stor del i vår kulturmiljö, det vill säga de spår och lämningar som bevarats till vår tid. Huvuddelen av de fysiska lämningar och byggnader som vi idag känner till är autentiska spår belägna på just den plats där människor en gång levde sina liv och varit verksamma. Detta är en oersättlig tillgång för att tillägna sig en förståelse

för människors liv och människors verksamhet i alla tider.

Länet består av nio kommuner och utgör del av landskapen Södermanland och Närke. Länet utgör större delen av Strängnäs stift. Utmärkande för Sörmlands kulturmiljöprofil är:

- fyra olika naturgeografiska områden – höglänta skogsområden (Mälarmården, Kolmården), slättlandskap, småbrutet sprickdalslandskap och skärgård,
- i stora delar skyddad skärgård genom naturreservat och marina reservat med låg exploateringsgrad,
- ett av landets mest herrgårdspräglade landskap,
- ett stort antal bevarade sockenkyrkor med medeltida ursprung, i de herrgårdstäta områdena ofta starkt präglade av de dominerande adelssläkterna
- stor fornlämningsrikedom,
- högt exploateringsstryck i vissa länsdelar,
- ett tidigt och mindre känt småskaligt bergsbruk,
- bebyggelse från nedlagd, småskalig industri från första hälften av 1900-talet,
- flera mindre städer och tätorter,
- vattenvägar och sjöar som både i förhistorisk tid och nutid har påverkat utvecklingen av landskapet och länet.

Aktuella trender

Situationen för kulturmiljön hänger nära samman med pågående samhällsförändringar, såväl i närmiljön som i omvärlden. Olika slag av trender styr

hur miljöer förvaltas, vilka miljöer som hotas men även vilka miljöer som bedöms vara värdefulla representanter för länets kulturhistoria.

Hållbar utveckling avser samhällsförändring med hänsyn tagen till tre olika dimensioner: ekonomisk, social och miljömässig. Kulturarvet berör och berörs av alla tre dimensionerna. Hållbar utveckling innebär att samhället ska planera för och tillgodose sina aktuella behov, utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov. Ett aktivt förhållningssätt till kulturarvet, både det historiska och det samtida, kan bidra till framgång i en sådan process.

I delar av länet råder ett högt exploateringsstryck. Det kan röra infrastruktur-satsningar för vägar och järnväg, förbifarter och logistikcentra. Befolkningmängden ökar och därmed bostadsbyggandet. För att skydda och utveckla vårt kulturarv krävs förbättrade kunskaper och god planläggning. Samhällsansvaret för att behålla våra kulturhistoriska tillgångar vilar på alla, men är i praktiken mycket beroende av de offentliga aktörerna.

Det bästa sättet att uppnå en långsiktigt hållbar förvaltning, är att bidra till en allmän förståelse för värdena i kulturmiljön. Det finns ett behov av att utveckla befintliga instrument och skapa nya för att ta tillvara kulturhistoriska värden. En begränsad del av bebyggelsen skyddas genom kulturminneslagen (KML). I övrigt utgör Plan- och bygglagen (PBL) ett utmärkt regelverk för att ta tillvara kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och kulturmiljöer.

Kommunal planering omfattar ofta förtätningar i stadskärnor som påverkar såväl synliga kulturmiljöer som i vissa fall kulturlager under markytan. Attraktiva landsbygdsområden bebyggs med småhus. Många av länets fritids-

husområden permanentas. Detta innebär både om- och tillbyggnader av husen liksom i vissa fall arkeologiska undersökningar, eftersom många områden har anlagts på eller invid fornlämningar. Tillkommande enstaka enbostadshus har också ökat på markområden som berör fornlämningar.

Bristen på betesdjur gör det allt svårare att hålla landskapen öppna. Likaså tas arealer åkermark ur produktion och beskogas. Landskapet får därigenom på sådana platser en förändrad karaktär. Ibland tar skogen tillbaka den mark som en gång brutits och då har cirkeln slutits, medan skog i ett tidigare helt öppet landskap känns mer främmande. Det ökade intresset för bioenergi är ett annat exempel på en ny näring som förändrar kulturlandskapet genom plantering av snabbväxande trädsorter på åkermark.

Flera vattendrag i länet är också föremål för restaurering för att medge uppströms vandring av vattenlevande organismer som genom olika typer av regleringar sedan lång tid tillbaka hindrats att nå områden de ursprungligen haft tillgång till. Många av regleringarna är kopplade till verksamhet inom bergsbruket med sina medeltida anor. Då ett återskapande av ett vattendrags ursprungliga flöde i varierande omfattning påverkar de kulturmiljöer det passerar finns behov av välgrundade avvägningar.

En annan trend är att de traditionella näringarna på landsbygden, d v s jordbruk, djurhållning och skogsskötsel, omstruktureras. Bergtäkter och vindkraftverk anläggs för nya andra inkomstmöjligheter. Närheten till den tätbefolkade Mälardalen medför också en god avsättning för en viss del av djurproduktion i stor skala, något som på sina ställen också påverkar dagens landskapsbild.

Lagstiftningen

I Kulturminneslagen anges att det är en

nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. I Kulturminneslagen beskrivs skyddet för fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkor. Lagens övergripande syfte är att ge nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer som är av betydelse för att förstå såväl samtiden som historiska sammanhang.

De kulturpolitiska målen

De nya nationella kulturpolitiska mål som anger inriktningen på vår verksamhet inom kulturmiljöfrågorna är fastställda av riksdagen. Där framhålls att "Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund..."

För att uppnå målen ska de nationella målen för kulturmiljöarbetet bland annat främja

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.

I regeringens överväganden kring kulturmiljön i de kulturpolitiska målen sägs att:

Det är av stor vikt att myndigheterna inom kulturmiljöområdet, dvs. RAÄ och länsstyrelserna, fördjupar och samordnar arbetet med att stärka humanistiska och historiska perspektiv i arbetet för en hållbar samhällsutveckling samt med att lyfta fram kulturarvets och kulturmiljöns betydelse för att skapa goda livsmiljöer. I detta ligger att verka för ett ökat intresse för historia och kulturarv i samhället och för att internationella och interkulturella perspektiv ska integreras i verksamheten.

En viktig uppgift är att säkra människors tillgång till kulturarvet och kulturmiljön och, i vid bemärkelse, göra dem användbara och

meningsfulla. Det kan t.ex. handla om att ta fram metoder för att göra kulturmiljöer tillgängliga för olika grupper i samhället.

Det är även av stor betydelse att utveckla metoder och samarbetsformer för att ge såväl enskilda individer som organisationer, nätverk, entreprenörer och företag ökade möjligheter att använda och utveckla kulturarvet och kulturmiljöer utifrån olika utgångspunkter. Det ökar allmänhetens tillgång till kulturmiljön, men främjar också landsbygdens tillväxt och sysselsättning.

Europeiska landskapskonventionen
Sverige undertecknade i januari 2011 den europeiska landskapskonventionen (ELC).

Genom detta åtar vi oss att skydda, förvalta och planera vårt landskap i enlighet med konventionens intentioner. Detta innebär bland annat att Sverige ska:

- erkänna landskapets betydelse i den egna lagstiftningen
- öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i det civila samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter
- främja delaktighet i beslut och processer som rör landskapet lokalt och regionalt
- utveckla en helhetssyn på landskapets värden och hållbar förvaltning av dessa
- utbyta kunskap och delta i europeiska samarbeten om frågor som rör landskapet.

Varje part förbinder sig

- att i lag erkänna landskapet som en väsentlig beståndsdel i människornas omgivning, ett uttryck för mångfalden i deras gemensamma kultur- och

naturarv samt en grund för deras identitet

- att fastlägga och genomföra en landskapspolitik som tar sikte på skydd, förvaltning och planering av landskap
- att införa förfaranden för medverkan från allmänheten, lokala och regionala myndigheter och andra parter med intresse för att utforma och genomföra den landskapspolitik som anges i punkten ovan
- att integrera landskap i sin regional- och stadsplaneringspolitik och i sin politik inom kultur, miljö, jordbruk, ekonomi och på det sociala området samt i alla andra politikområden som kan ha direkt eller indirekt inverkan på landskap
- att man beaktar flera konventioner, bl. a. skyddet för det arkeologiska kulturarvet och det byggda kultur-arvet.

Landskapskonventionen innehåller en tydlig demokratisk aspekt. Dels därför att den lyfter fram landskapets sociala betydelse, dels därför att den understryker vikten av att människor deltar aktivt i värdering och förvaltning av landskapet.

Den demokratiska aspekten märks också tydligt i den definition av landskap som finns i konventionen:

"ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer."

Landskapskonventionens mål är att främja skydd, förvaltning och planering av landskap. Ett landskapsperspektiv i landskapskonventionens mening innebär

att vi lägger ett tydligare fokus på den utveckling av samhället och miljön som sker genom människors initiativ och verksamhet såväl i historisk tid som i nutid.

Länsstyrelsens landskapsstrategi

Länsstyrelsen i Södermanland presenterade 2011 en landskapsstrategi i enlighet med europeiska landskapskonventionens intentioner.

Länsstyrelsen framhåller i landskapsstrategin ett varierat, dynamiskt och hållbart landskap som engagerar. Människan som medskapare betonas liksom att värden ska förvaltas, nyttjas och utvecklas på ett hållbart sätt. För länsstyrelsens kulturmiljöarbete innebär det att vi ska analysera konsekvenser för den framtida relationen mellan landskap, kulturskapande och kulturmiljö. Kommande generationer ska ärva lika goda eller bättre möjligheter, än de vi själva har, för att förstå, ta vara på och berikas av erfarenheter, kunskap och uttryck från kulturyttringar i det förflutna. Praktiskt betyder det att vi ska hävda existensen av regionens kulturvärden men också att i balanserade former utveckla sambanden mellan natur- och kulturarv och regional utveckling.

Kulturmiljöprogrammet

I vårt arbete med kulturmiljöfrågor möter vi ständigt nya utmaningar. Ärendena ändrar också karaktär med i takt med samhällsförändringarna.

Arbetet med att bevara, vårda och tillgängliggöra länets kulturarv måste därför grundas på bästa möjliga kunskap och överblick.

Detta har varit några av anledningarna till att ett förnyat regionalt kulturmiljöprogram behövs. Syftet med programmet är att ta fram aktuella kunskaps-

underlag och handlingsprogram för regional kulturmiljövård; dels för att stödja kommunerna i deras planering och dels som stöd för bedömningar i Länsstyrelsens egen ärendehandläggning.

I arbetet har Länsstyrelsen tagit del av andra länsstyrelser olik underlagsmaterial och rapporter och därigenom ibland både lånat, inspirerats av och utvecklat olika tankegångar och beskrivningar.

Programarbetet initierades av förre länsantikvarien Agneta Åkerlund.

Programmet består av flera delar:

1. Sammanfattande kulturmiljöstrategi
2. Samlat program för kulturmiljövärden i de olika miljö kvalitetsmålen
3. Revidering av riksintressen för kulturmiljövärden
4. Handlingsprogram för fornvård och kulturlandskapsvård
5. Handlingsprogram för kulturmiljöanslaget/byggnadsvård
6. Kunskapsunderlag för kyrkoantikvariska frågor
7. Kunskapsunderlag för den arkeologiska undersökningsverksamheten

De olika delarna kan sägas ha olika syften och olika status. Målgrupperna är också varierande.

Denna del utgör del 1 och kan betraktas som ett inriktningsdokument och en kort sammanfattning av de övriga delprogrammen.

Del 2: Miljömål och kulturmiljövården

De nationella miljökvalitetsmålen antogs av Riksdagen 1999. Av de totalt 16 miljökvalitetsmålen har fem direkt bäring på bevarande av kulturmiljövården; God bebyggd miljö, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Levande sjöar och vattendrag och Hav i balans samt Levande kust och skärgård.

I miljömålsarbetet har länsstyrelsen en övergripande och samordnande roll som regional miljömyndighet. Länsstyrelsen ska arbeta tillsammans med andra regionala myndigheter och organ och i dialog med kommuner, näringsliv, frivilliga organisationer och andra aktörer för att säkra att miljökvalitetsmålen och delmålen får genomslag i länen.

I underlaget ingår även förslag till strategiska ansatser som utgör utgångspunkt för insatser som redovisas i Länsstyrelsens treårsplan för Kulturmiljöanslaget 2013-2015.

Del 3: Revidering av kulturmiljövårdens riksintressen

Översynen av länets riksintressen har stor betydelse för kommunerna. Riksintresse-begreppet och tolkningen har varit utsatt för hård kritik, framför allt kanske från de som dagligen aktivt måste förhålla sig till dem, i synnerhet kommuner som ansvarar för att kulturmiljön värnas i den fysiska planeringen. Delvis med rätta har den stora svårigheten att använda sig av riksintressenas värden kritiserats, då det har varit oklart vari värdena egentligen består. Den genomlysning och revidering som nu gjorts av länets samtliga riksintresseområden för kulturmiljövården har utvecklat och förbättrat möjligheterna till att riksintressenas värden kan hanteras på ett tydligare sätt i samhällsplaneringen.

Del 4: Handlingsprogram för fornvård och kulturlandskapsvård

En mängd fornminnesmiljöer är av så stort kulturhistoriskt värde att Länsstyrelsen årligen satsar särskilda resurser på att vårda och tillgängliggöra dessa.

Länsstyrelsens ambition är att få en tydlig och enhetlig hantering av fornvårdsobjekten samt de insatser som utförs.

Fornvården ska vara en del av Länsstyrelsens samlade förvaltning av landskapets miljömässiga, ekonomiska och sociala kvalitéer.

Urvalet ska styras av en bred ansats som omfattar flera olika komponenter och tillåter många perspektiv. Urvalet av fornvårdsobjekten ska vara vetenskapligt befogat såväl som förankrat hos allmänheten. Brukswärde och utvecklingspotential, kunskapsvärde och upplevelsevärde är viktiga parametrar att utgå från. Det talar för att valet även i fortsättningen främst faller på objekt som har en rik sammansättning framför lösryckta företeelser.

Objekten ska vara relaterade till riksintressen för kulturmiljövården och till Länsstyrelsens landskapsstrategi. Urvalet ska spegla den mångkulturella prägel i källmaterialet, det tätortsnära och det estetiskt tilltalande samt det som riskerar att förstöras och suddas ut. Samtliga kommuner ska vara representerade.

Skötsel av skogsmarkens och odlingslandskapets kulturvården är nödvändiga för att signalera att samhället präglas av en omsorg om kulturarvet. Merparten av vår kulturmiljö ligger också i den här typen av landskap medan vi huvudsakligen vistas och bor i olika typer av tätorter.

Del 5: Handlingsprogram för kultur- miljöanslaget

Det statliga ekonomiska stödet till kulturmiljövård är ett av kulturarvssektorns viktigaste styrmedel för att nå målen på kulturmiljöområdet. Medlen används huvudsakligen till vård, restaurering, information om och kunskapsuppbyggnad kring kulturhistoriskt värdefulla byggnader, kulturlandskap och fornlämningar. Det betyder att vi med stöd av kulturmiljöanslaget ska arbeta för att länets värdefulla eller hotade kulturarv bevaras, brukas och hålls levande.

Målet uppnås genom att bidrag för vård fördelas i huvudsak till lagskyddade byggnader och miljöer. Målet uppnås även genom breda informationsinsatser för kulturmiljövård, i egen regi eller i samverkan samt att strategiska utredningar genomförs inför utpekande av skyddsvärda miljöer. Engagemanget, förståelsen för och tillgängligheten till länets fysiska kulturarv ska öka.

Detta innebär även att förutsättningar för en god livsmiljö och regional utveckling skapas. Länsstyrelsen ska med hjälp av kulturmiljöbidraget verka för att de nya nationella målen för kulturmiljöarbetet främjar

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön,
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser, och
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer vårdas, bevaras och görs tillgängliga bäst genom att de används. De ger variation och ett berikande innehåll till landsbygdens och tätorternas bebyggelsehistoriska utveckling. Väl omhändertagna bebyggelsemiljöer är av stor betydelse för att nå miljökvalitetsmålet om en God bebyggd miljö. Såväl det historiska som det moderna kulturarvet ska värnas som en tillgång för dagens och kommande generationer.

De moderna miljöerna finns runt omkring oss i vardagen och vi tänker inte i första hand på dem som kulturarv. Därför måste vi med hjälp av bl.a. historiska termer förhålla oss till vår samtid och nu påbörja det tålmodiga arbetet med att reda ut vad som kan bli historia imorgon.

Underrepresenterade grupper kulturmiljöer (etniska minoriteter, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning m.fl.) är områden som hittills inte tagit någon större plats i bidragsgivningen. Bebyggelse som kan utgöra utgångspunkt för att berätta om underrepresenterade grupper ska därför i högre grad prioriteras. Det kan till exempel vara vård- och folkrörelsemiljöer, arbetsplatser med många kvinnliga arbetare, skolor, fattigstugor och bostads-interiörer. Hit bör även räknas modernismens avtryck i länets byggnadsbestånd. Det finns många välbevarade byggnadsmiljöer från 1950-talet i länet; både flerbostadshus och arkitektritade villor och tidstypiska institutionsbyggnader från efterkrigstiden och framåt. Det industriella kulturarvet behöver också prioriteras. Målet är att allmänhetens kunskap om och intresset för länets industriella arv och industrihistoriska karaktär ökar samtidigt som värdefulla miljöer brukas och bevaras.

Del 6: Kunskapsunderlag om kyrkliga kulturminnen

Avsnittet om länets kyrkor syftar till att öka kunskapen om de kyrkliga kulturminnena och engagemanget kring dessa genom att ge en översiktlig information om kyrkornas tillkomst, vilka kulturpolitiska mål som finns, hur länsstyrelsens arbete i kyrkofrågor bedrivs samt identifiera framtida insatser för att öka tillgängligheten och kunskapen om denna kulturmiljö.

Södermanland utmärker sig i förhållande till flera län genom det stora antalet bevarade sockenkyrkor med medeltida ursprung. De olika kyrkorna och deras inventarier representerar oersättliga arkitektoniska, konstnärliga, kultur-historiska och sociala värden. På många orter är kyrkan den mest utmärkande och påkostade byggnaden och inte sällan traktens äldsta byggnadsverk. De kyrkliga kulturminnena har ett stort allmänintresse och utgör ett kulturarv som ska vara tillgängligt för alla. Vi har sedan år 2000 inte längre någon statskyrka men det är ändå ett allmänt ansvar att detta kulturarv förvaltas och vårdas väl.

Del 7: Arkeologiskt kunskapsunderlag

Det arkeologiska programmet utgörs främst av ett omfattande kunskapsunderlag, där tyngdpunkten av olika skäl ligger på stenåldern. Det inkluderar också en genomlysning av var de stora kunskapsluckorna finns inom länets förhistoria.

Programmets syfte är att utgöra ett strategiskt underlag som underlättar Länsstyrelsens hantering av arkeologiska frågor kopplade till ärendehantering men även att fungera som ett kunskapsunderlag för inriktningen för arkeologisk forskning i länet.

Programmet ger därmed goda förut-

sättningar för Länsstyrelsen att föra en vetenskapligt välmotiverad inriktningsdiskussion om de arkeologiska undersökningar som måste genomföras i länet med anledning av pågående exploateringar.

Nyköping den 10 mars 2014

Åke Johansson, länsantikvarie

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland